

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Даниленко Наталії Миколаївни

«Ставлення до власної зовнішності в структурі суб'єктності дівчат юнацького віку», представлену до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – Психологія

Актуальність теми дослідження. Сучасні умови демократизації суспільного життя, розширення ринкової економіки стимулюють розвиток особистості, здатної покладатися на власні можливості, самостійно мислити та діяти, організовувати та регулювати власне життя, що привертає увагу до проблем пов'язаних із розвитком суб'єктності особистості. Водночас, продовжують культивуватися соціокультурні стереотипи зовнішності, слідування котрим може призводити до порушень не тільки психологічного, але й психічного та фізичного здоров'я, що сприяло виокремленню у сучасній психології наукового напрямку, спрямованого на вивчення ставлення особистості до власної зовнішності з позицій суб'єктного підходу, теоретичні положення якого потребують емпіричної верифікації. Отже, актуальність теми дослідження Н.М. Даниленко не викликає сумніву.

Актуальність теми дисертаційного дослідження Н.М. Даниленко теж підтверджується її зв'язком із комплексною науково-дослідною темою кафедри психології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Психологія розвитку суб'єктів педагогічного процесу» (номер державної реєстрації 0111U008875), що координується Міністерством освіти і науки України.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Аналіз змісту дисертації Н.М. Даниленко «Ставлення до власної зовнішності в структурі суб'єктності дівчат юнацького віку» підтверджує, що в ньому вперше визначені базові елементи структурної організації суб'єктності і ставлення до власної зовнішності дівчат юнацького віку, серед яких присутні елементи, котрі сприяють інтеграції структури, й елементи, що дестабілізують її, а також вперше визначені особливості

структурної організації суб'єктності та ставлення до власної зовнішності у дівчат із різним співвідношенням задоволеності і стурбованості нею. Наукова новизна одержаних у дисертації результатів визначається тим, що розширено уявлення про суб'єктність особистості юнацького віку через визначення факторної структури суб'єктності юнок, яка складається із компонентів автономії, самоорганізації діяльності та поведінки, ставлення до себе і світу, зовнішньо-каузальної самовпевненості. Зокрема, розширено уявлення: про ставлення до зовнішності дівчат юнацького віку через визначення характеру зв'язків його складових із компонентами структури суб'єктності, про особливості суб'єктності дівчат юнацького віку через визначення відмінностей показників її складових у дівчат із різним співвідношенням задоволеності та стурбованості власною зовнішністю, про шляхи формування позитивно-дієвого ставлення до власної зовнішності у дівчат юнацького віку через застосування психологічних засобів розвитку їхньої суб'єктності. Дістала подальшого розвитку психологічна характеристика юнацького віку через виявлення відмінних особливостей життєвого стилю, спрямованого на збереження й укріплення здоров'я, мотивації відмови від паління, тілесного локусу контролю у дівчат юнацького віку з різним співвідношенням задоволеності та стурбованості власною зовнішністю.

Практична цінність дослідження визначається тим, що запропонований діагностичний комплекс, розроблена й апробована програма формування позитивно-дієвого ставлення до власної зовнішності у дівчат юнацького віку через застосування психологічних засобів розвитку їхньої суб'єктності можуть бути застосовані в роботі практичних психологів закладів освіти, а результати можуть бути використані у ході професійної підготовки та підвищення професійного рівня практичних психологів.

Представлені наукові положення стосовно наукової новизни і практичні розробки є достатньо обґрунтованими. Усі положення наукової новизни логічно співвідносяться із визначеними завданнями дослідження та висновками.

Об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження логічно узгоджені. Надійність і вірогідність отриманих наукових результатів підтверджуються теоретико-

методологічним обґрунтуванням вихідних принципів дисертаційної роботи, єдністю й логічністю всіх етапів дослідження, його організаційною цілісністю та чіткістю концептуальних засад, поєднанням статистичних методів і способів їх якісної психологічної інтерпретації.

У дисертації повно і ґрунтовно розкрито зміст трьох розділів відповідно до теми і сформульовано висновки, що логічно випливають із змісту проведеного дослідження, що є підтвердженням зреалізування мету і розв'язання усіх поставлених завдань.

Зміст першого розділу дисертації Н.М. Даниленко *«Теоретичні основи дослідження ставлення до власної зовнішності в структурі суб'єктності дівчат юнацького віку»* підтверджує детальне опрацювання наукових джерел за обраною тематикою. У роботі відображено сучасний стан досліджуваної наукової проблеми. Детально розглянуті основні напрями дослідження суб'єктності та її структури, висвітлений стан розробки проблеми ставлення особистості до власної зовнішності з урахуванням гендерного і вікового аспектів. Проведений аналіз, систематизація та узагальнення опрацьованого матеріалу уможливили виділити серед психічних феноменів, через які найглибше розкривається сутність суб'єктності, здатність до рефлексії, автономність, осмисленість життя, екзистенційне сповнення, ставлення до себе та світу, здатність до самоорганізації власної активності, а саму суб'єктність визначити як інтегральне особистісне утворення, виразність характеристик якого розкриває життєву позицію людини у світі. Ставлення до власної зовнішності розглядається дисертанткою як частина ставлення особистості до себе та світу. Специфіка ставлення до власної зовнішності визначається здатністю особистості розуміти її як частину тілесно-душевно-духовної єдності, приймати та цінувати власну неповторність, оцінювати власну зовнішність за внутрішніми критеріями, самостійно визначати міру, напрямок і засоби перетворювальної активності щодо неї.

У другому розділі *«Емпіричне дослідження ставлення до власної зовнішності в структурі суб'єктності дівчат юнацького віку»* визначено методологічні та організаційно-методичні засади емпіричного дослідження. Добір

та обґрунтування методик дослідження здійснені на основі проведеного дисертанткою теоретичного аналізу проблеми. Вдалою спробою в організації дослідження є застосування до отриманих діагностичних даних методу структурно-психологічного аналізу, котрий зrealізовується через послідовність специфічних дослідницьких процедур, слідування яким дозволило дисертантці визначити характеристики структурної організації суб'єктності і ставлення до власної зовнішності у дівчат юнацького віку, а також специфіку даної організації у дівчат із різним співвідношенням задоволеності та стурбованості зовнішністю. Крім того, в розділі представлені результати щодо особливостей життєвого стилю, спрямованого на збереження здоров'я, мотивації відмови від паління, тілесного локусу контролю у юнок із різним співвідношенням задоволеності та стурбованості зовнішністю, які уможливили висновувати необхідність формування у дівчат не тільки позитивного, але й дієвого ставлення до зовнішності. Отримані результати сприймаються переконливо, не викликаючи сумнівів щодо перебігу дослідження та інтерпретації його результатів.

У третьому розділі дисертації *«Формування позитивно-дієвого ставлення до власної зовнішності у дівчат юнацького віку»* представлені принципи побудови, структура і зміст програми психологічного супроводу, наведено результати перевірки її ефективності. Дисертанткою доведено можливість формування позитивно-дієвого ставлення до зовнішності у юнок через застосування психологічних засобів розвитку їхньої суб'єктності, що підтверджено позитивними змінами як у показниках суб'єктності, так і у показниках ставлення до зовнішності дівчат експериментальної групи.

Теоретичні узагальнення, відображені у висновках дисертаційної роботи, підтверджують їх відповідність основним результатам дослідження, досягнення дослідницької мети і розв'язання поставлених завдань.

Отже, дисертація Н.М. Даниленко є логічним за своїм змістом і структурою, самостійним завершеним дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати, що комплексно вирішують актуальне наукове завдання,

яке полягає у визначенні особливостей формування ставлення до власної зовнішності в структурі суб'єктності дівчат юнацького віку.

Основні положення дисертації Н.М. Даниленко відображено у 12 публікаціях авторки, із них 5 статей у наукових фахових виданнях України з психології, включених до міжнародних наукометричних баз, з яких 3 одноосібні та 2 у співавторстві, 1 стаття у періодичному зарубіжному виданні.

Основні наукові результати апробовані у доповідях та повідомленнях на конференціях різних рівнів.

Аналіз змісту анотації дисертації підтверджує її відповідність основним положенням і результатам дисертації. Анотацію та текст дисертації оформлено відповідно до вимог, встановлених МОН України.

Позитивно оцінюючи роботу загалом, доцільно висловити деякі зауваження та побажання:

1. На нашу думку, теоретичний аналіз підходів до вивчення суб'єктності, представлений у першому розділі дослідження, є систематизованим і ґрунтовним, однак виявляється недостатньо очевидним у висновках до першого розділу, якого саме із описаних підходів дотримується дисертантка в організації емпіричного дослідження.

2. Визначення базових елементів структурної організації суб'єктності і ставлення до власної зовнішності дівчат юнацького віку та їх функціональної ролі в структурі (інтегруючої або дестабілізуючої) було б доказовішим за умови підтвердження даних, отриманих методом структурно-психологічного аналізу, даними регресійного аналізу.

3. У другому розділі дисертації представлені результати дослідження структурної організації суб'єктності і ставлення до власної зовнішності дівчат юнацького віку з різним співвідношенням задоволеності та стурбованості нею. Незалежною змінною у дослідженні виступили характеристики даного співвідношення. Виходячи із загальної логіки дослідження та його вихідних положень, на нашу думку, доцільніше було б визначити ставлення до власної зовнішності як залежну змінну.

4. За результатами перевірки ефективності програми формування позитивно-дієвого ставлення до власної зовнішності у дівчат юнацького віку через застосування психологічних засобів розвитку їхньої суб'єктності визначені позитивні зрушення у показниках суб'єктності та ставлення до зовнішності. Водночас постає питання про сталість отриманих результатів, яку бажано було б підтвердити або спростувати проведенням повторного контрольного зрізу через більший часовий інтервал.

Висловлені зауваження й побажання не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Усе викладене вище надає підстави для висновку про те, що кваліфікаційна наукова праця (дисертація) «Ставлення до власної зовнішності в структурі суб'єктності дівчат юнацького віку» відповідає вимогам пунктів 10-12 Постанови Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», а її авторка – Даниленко Наталія Миколаївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – Психологія.

Офіційний опонент –

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології та
соціальної роботи Західноукраїнського
національного університету

Сергій ШАНДРУК